

Zabel Yesayan, 1915'te Ermeni kadınların maruz kaldığı korkunç muameleyi anlatıyor

Posted on 13/05/2017

Tarihçi Ümit Kurt ve gazeteci Alev Er, Paris'teki Nubaryan Kütüphanesi'ndeki araştırmaları sırasında, bugüne dek hiç yayınlanmamış bir belgeye ulaştılar. Dönemin en önemli Ermeni yazarlarından Zabel Yesayan tarafından kaleme alınan Paris Konferansı'nda Ermeni Delegasyonu'nu temsil eden Boğos Nubar Paşa'ya sunulan 11 sayfalık rapor, 1915 ve sonrasında Ermeni kadınların maruz kaldığı korkunç muameleyi anlatıyor

Agos'un haberine göre Ermeni halkına nelerin yaşatıldığına ilişkin tarihi bir belge daha ortaya çıktı. Paris'teki Nubaryan Kütüphanesi'ndeki araştırma sırasında çıkan bu önemli belge, 8 Mart 1919'da, Ermenilerin en önemli kadın yazarlarından Zabel Yesayan tarafından, Paris'teki Ermeni Milli Delegasyonu Başkanı Boğos Nubar Paşa nezdinde kaleme alınmış bir tebliğ.

Belgeye göre 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra, savaştan yenik çıkan Osmanlı Devleti, Aralık 1918 itibarıyla sürgün ettiği Ermenilerin memleketlerine geri dönüşüne ilişkin bir talimatname hazırladı. Bu arada Ermeni Patrikliği Arakel Çakıryan başkanlığında bir komisyon kurdu. Komisyonun en önemli görevi, Ermeni tehciri sürecinde yetim ve dul kalmış çocuk ve kadınların aile ve akrabalarına teslim edilmesi, el konmuş taşınır ve taşınmaz malların asıl sahiplerine geri verilmesi oldu.

Çakıryan başkanlığındaki komisyon, Osmanlı Dahiliye Nezareti ve İtilaf devletlerinin İstanbul'daki yüksek komiserlikleriyle, özellikle de İngiliz Yüksek Komiserliği bünyesinde kurulan Ermeni-Rum seksiyonuyla işbirliği halinde çalıştı. Çakıryan, 4 Nisan 1919'da bu çalışmanın raporunu Patrikliğe sunadı. Bu rapor, bilindiği kadarıyla bugüne kadar

yayımlanmadı. Yesayan'ın tebliği, o rapora konu olan olayları anlatan ve daha önce yayınlanmamış bir belge olması dolayısıyla tarihi öneme sahip.

1909 Adana katliamlarını da yakından takip eden ve hatta o katliamları soruşturmak saikiyle dönemin İttihatçı hükümetince kurdurulan komisyonda da görev alan Zabel Yesayan'ın bu çarpıcı ve hayati tebliğini Boğos Nubar Paşa, Ermeni Milli Delegasyonu adına Paris Barış Konferansı'nın dikkatine sunmuş, tebliğde yer alan bilgilerin "en gerçekçi tanıklılarla bizzat yerinde" tespit edildiğinin altını çizdi.

ERMENİ KADINLARIN BAŞINA GELENLER

Belgede Zabel Yesayan, tebliğinde İttihat ve Terakki yönetiminin savaşın başından itibaren, gayrimüslim milletleri sistematik biçimde imha ettiğini belirtiyor. Genç kadınların ve çocukların zorla kaçırıldığını, bunların sayısının kesin olmamakla birlikte 200 binden fazla olduğunu ifade ediyor. Yesayan, bu kişilerin büyük çoğunluğunun Ermeni olduğuna ve bunun yanında çok sayıda Rum, Süryani ve Nasturî çocuk ve kadın bulunduğuna da işaret ediyor. Söz konusu çocuk ve kadınların farklı biçimlerde kaçırıldığını belirttikten sonra, bir sınıflandırma yapıyor:

1. Birçok kadın ve çocuk, doğdukları şehir ve köylerden kaçırıldı. Bu sırada komşu Müslümanlar onlara gelip saklamayı önerdi. Yaşadıkları panik sırasında başıboş çocuklar anında kaçırıldı, genç kızlar zorla götürüldü; nitekim Erzurum'da Türk subaylar şehrin önde gelenlerinin kızlarını kaçırdı. Bir Alman subay, Erzurum'un en güzel kızı olan Kalfayan'ı, yollarda sürükleyerek götürdü. Erzincan'da, önde gelen Türkler zengin ailelerin mirasçısı kızları zorla kaçırdı. Trabzon'da sivil ve asker kıyafetli subaylar, şehrin en gözde, en iyi eğitilmiş kızlarını bir evde toplayıp İttihat ve Terakki üyelerine sundu. Rum Metropolit'i'nin evine ya da yabancı kurumlara sığınmış olanlar, aynı amaçla zorla kaçırıldı.

2. İnsanlar şehir veya köyünden uzaklaştırıldıktan sonra erkekleri kadınlardan ve çocuklardan ayırdılar; erkekler acımasızca katledildi, çocuk, genç kız ve genç kadınlarsa caniler tarafından kaçırıldı. Bu onursuz durumdan kaçmayı başaranlar, bu kez de yollarda öldürüldü. Konvoylara refakat eden jandarmalar, onları 1-2 gün yürüttükten sonra bir su kaynağı yanında durduruyor, ama su içmelerini engelliyorlardı. Suyu kavuşma izni elde etmenin bedeli, bilmem kaç tane bakire ya da genç kızın kendilerine teslim edilmesiydi. Bu korkunç yöntem sistematik biçimde uygulandı (italik bize ait). Özellikle de Kemah-Halep, Konya-Tarsus yollarında ve bir de Fırat boyunca.

3. Bu zavallılar herhangi bir toplanma yerine vardığında Kürtler, Çerkezler, Çeçenler ve Rumeli göçmeni Müslümanlar, bunlara göz yuman jandarmanın himayesinde tehcir edilenlerin kampına saldırıyordu. Üzerlerinde ne bulurlarsa alıp götürüyor, elbiselerini bile soyup çıkarıyorlardı. (...) İnfazlar, ötekilere ibret olsun diye, diğer kadınların yanında yapılıyordu.

Tebliğde toplu tecavüzler de yer alır. Bir Müslüman tarafından götürülmedikçe ya da satılıp kaderi belli olmadıkça, her kadın toplu tecavüzün muhtemel kurbanıdır.

KADINLAR KENDİLERİNİ NASIL SAVUNDU?

Yesayan'ın tebliğindeki belki de en çarpıcı bölüm, bütün bu şiddete maruz kalan Ermeni kadınların tutumuna ilişkin. Yesayan konvoylarda iyi eğitilmiş, yüksek tabakalara mensup kadınlar da olduğunu vurguluyor. Söz konusu kadınların birçoğu infazlar ilk başladığında intihar etmiş, pek çok anne, genç kızlarını Fırat'ın sularına atmış. Genç kadınlar yeni doğmuş çocuklarıyla birlikte aynı sulara atlamış:

Pek çoğu delirdi. Aralarından bazıları tecavüzden sonra kaçmayı başardı; bunların çoğu kaçarken öldürüldü. Kimileri, ki bunların sayısı çok azdı, mütecevazini öldürmeyi başardı.

Elde silah kendisini savunanların sayısı hiç de az değildi.

Yesayan, bu kadınlardan Sivas kökenli bir genç kız olan Matmazel Şahinyan'ın mavzeriyle 10 mermi sıktıktan sonra ancak tüfekle vurularak durdurulabildiğini belirtiyor.

Şebinkarahisar kadınları ise tehcir kararına uyan erkeklerine isyan etmiş, evlerinde ölümü seçti. Urfa'nın genç kız ve kadınları, şehirdeki muharebelere katıldı. Birçok Urfalı kadın da hasımlarının eline düşmektense zehir içmeyi tercih etti. Birçok bölgede anneler teslim olmaktansa, içinde oldukları evleri, genç kızları ve çocuklarıyla birlikte ateşe verdi.

KURTARMA ÇALIŞMALARI

Zabel Yesayan'a göre, Müslümanların alıkoyduğu kadın ve çocukların geri dönüşünü sağlamak için, onları iki kategoride değerlendirmek gerekiyor: Reşit olanlar ve olmayanlar. Çocuklar ve kaçırıldıkları tarihte reşit olmayan kadınlar koşulsuz geri getirilmeli. Bu kadın ve çocuklar ailelerine teslim edilmeli; aile ve yakın akrabalarının ölmüş olması halinde ilgili milletlerin korumasına verilmelidir. Reşit kadınların teslimi ise komplike bir sorundur:

Bir kısmı jandarmalar tarafından görece katlanabilir bir hayat vaat eden iyi niyetli Müslümanlara satılmış ya da teslim edilmiş, dolayısıyla bu kadınlar kendilerini korkunç sonda kurtaran bu insanlara minnet duyuyor. Bir kısmı bütün ailesini kaybetmiş ve nasıl bir geleceği olacağını bilemiyor. Bir kısmının Müslüman kocalardan çocuğu olmuş, onları terk etmek istemiyor. Bir kısmı yaşadıkları onca aşağılamadan sonra millettaşları arasına geri dönmeye utanıyor. Birkaçı ise tam tersine, her türlü haysiyetini ve ahlaki değerini kaybetmiş durumda. Ülkesinde güvende olacağından emin değil.

Yesayan, bu kategorideki kadınlarla özel olarak ilgilenecek kadın komisyonları kurmanın elzem olduğunu da vurguluyor:

Müttefik güçlerin desteğine sahip uluslararası bir kadın komisyonu kurulmalıdır... Ya hemen düşmanın saklanmasına fırsat bırakmadan harekete geçip bütün bu zavallı köleleri onlardan uzaklaştıracağız ya da yeni sorun ve komplikasyonlara sebep olacağız.

ZABEL YESAYAN KİMDİR?

Yazar ve çevirmen. Üsküdar'da doğdu. İlk edebi eseri 1895'te yayımlandı. Aynı yıl Paris'e gitti; Sorbonne'da edebiyat ve felsefe derslerini takip etti. İstanbul'a ancak 1908'de, Meşrutiyet ilan edilince kesin dönüş yaptı. Yazarlık kariyerinin bu en verimli yıllarında kaleme aldığı öykü, deneme ve romanlarında, kadın hakları ve kadınların toplumsal yaşamdaki konumlarına geniş yer ayırdı.

24 Nisan 1915'te, Ermeni aydınlarının çıkarıldığı ölüm yolculuğundan bir hastanede saklanarak kurtuldu. Bir süre Bulgaristan'da kaldıktan sonra Bakü'ye geçti; Ermeni mülteci ve yetimler için yardım faaliyetlerine katıldı. 1921'de Paris'e döndü.

Ermenistan hükümetinin daveti üzerine 1933'te Yerevan'a göç etti. Yerevan Devlet Üniversitesi'nde edebiyat dersleri verdi. 1937'de Stalin kovuşturmaları sırasında tutuklanıp Sibiryaya sürüldü. Ölüm tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemektedir.

Kaynak: demokrathaber.com